

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2018. – Т. 37-38. – С. 130-138

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2018. – Volume. 37-38. – pp. 130-138

УДК: 321.72(4)

© Валентина Урсу¹

Представницька демократія у реформуванні шляху політичної організації сучасного суспільства: європейські моделі

В даній статті розглядається феномен демократичності участі та вплив громадських норм на процес демократизації в контексті реформування шляхів політичної організації сучасного суспільства. Важливість розгляду такого питання виявляється тим фактом, що представлено серію подій із складної, динамічної та сучасної реальності, яка стоїть перед сучасним суспільством.

В результаті дослідження автор приходить до висновку, що теоретичні концепції, орієнтовані на демократичну участь забезпечують підтримку суспільства в умовах переходу до демократичної моделі шляхом розробки умов утвердження соціальної участі в процесі прийняття рішень та розробці політики, яка впливає на їхнє життя безпосередньо, а не через обраних представників (як у випадку представницької демократії). Активне громадянство породжене громадянською культурою, а представницька демократія виражає принципи захисту прав бідних та обездолених, сприяє формуванню ефективних національних систем, які достатньо відображають особливості сучасних процесів.

Ключові слова: представницька демократія, суспільство, перехід, процес прийняття рішень, громадянин.

Participatory Democracy in reforming the way of political organization of contemporary society: european models

This article analyzes the phenomenon of participatory democracy and the impact of community norms on the process of democratization in the context of reforming the way of political organization of contemporary society. The importance of treating such a subject is revealed by the fact that a series of events from a complex, dynamic and contemporary reality facing contemporary society are drawn.

As a result of the investigation, the author concludes that the theoretical conceptions focused on participatory democracy provide support to the society in the conditions of transition to the democratic model, by the development of conditions of social affirmation, participation in the decision making process, development of policies that affect their life, especially directly and not through their representatives elected (as in the case of representative democracy). Active citizenship, generated by civic culture, and participatory democracy organize the principles of claiming and securing the rights of the poor and the excluded, the formation of efficient national systems that sufficiently reflect the particularities of contemporary processes.

Keywords: participatory democracy, society, transition, decision-making process, citizen.

Introducere. După declararea independenței statale în urma destrămării URSS în anul 1991, Republica Moldova a trecut printr-o tranziție tridimensională – de la un sistem politic autoritar spre un sistem politic bazat pe valorile democratice de la o republică din componența fostei URSS spre suveranitate și independență statală, de la o economie planificată și centralizată spre o economie de piață. Pe plan extern, sarcina țării noastre a devenit încadrarea și adaptarea la procesele intense de globalizare, integrare europeană și de tranziție la o societate detip informațional.

Edificarea unui sistem de guvernare politic eficient bazat pe principiile democrației participative reprezintă una din prioritățile fundamentale ale Republicii Moldova. Sistemul politic actual de guvernare dovedindu-se a fi unul total depășit, extrem de politizat și absolut inefectiv. Iar blocajele,

¹ Институт Міжнародних Відносин Молдови (IRIM), аспірант, E-mail: urrsuv@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8664-762X>, <https://doi.org/10.31861/mhpi2018.37-38.122-130>.

incapacitatea și ineficiența vădită în implementarea corespunzătoare a reformelor care durează deja decenii, precum și modul cum au reacționat instituțiile statului la deverse provocări și probleme majore din ultimul timp (de ex. furtul miliardului, privatizări dubioase, referendumuri etc.), confirmă cu lux de amănunte că în Republica Moldova sistemul de guvernare este unul absolut nefuncțional și necesită o reclădire profundă, din temelie. Din 1991, Moldova este parte a Comunității Statelor Independente. De asemenea, Moldova a dezvoltat relațiile cu Uniunea Europeană, focalizate nu numai pe cooperare, dar și pe integrarea economică graduală și intensificarea cooperării politice. Pe de o parte, Planul de Acțiuni UE-Moldova din cadrul politicii europene de vecinătate fixează obiective strategice și asistență financiară pentru susținerea implementării efective a unui set de reforme politice, economice și instituționale, ca stat cu granițe comune cu Uniunea Europeană (din momentul în care România a devenit stat membru UE). Pe de altă parte, Programul de activitate al Guvernului Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare stabilește integrarea europeană ca obiectiv principal al politicii de afaceri externe².

Problematica cercetării rezidă în faptul că democrația participativă, în oricare dintre conceptualizările ei, reprezintă mult mai mult decât alegeri libere, acestea fiind temelia acestei forme de guvernare. Existența guvernării cu și pentru oameni necesită o abordare partenerială între cetățeni și aleșii în care ei și-au investit încrederea, cu extensia contemporană către funcționarii publici și instituțiile administrative ca reprezentanți ai statului. În societățile democratice încrederea se realizează prin onestitate, transparență din partea aleșilor și mai ales oportunitatea oferită oamenilor de a juca un rol important în procesul guvernării, și chiar în activitatea de zi cu zi³. Un document al Consiliului Europei a aratat că implicarea cetățenilor la viața comunității locale și democratice există dacă pe cetățeni îi afectează în mod direct o problemă sau dacă cred că este necesară intervenția lor. Participările cetățenilor sunt diferite de la o țară la alta, iar aceste tendințe relevă ca este necesar ca fiecare stat să supravegheze calitatea participării și să aducă programe destinate să răspundă nevoilor cetățenilor.

Metodele aplicate sunt studiul de caz, dialectica, sinergetica. Studiul de caz asupra formelor de organizare democratică a societății bazate pe exemple ale Uniunii Europene, ne permit să evidențiem trăsăturile specifice și să evaluăm condițiile posibile de implementare în practica socială. Dialectica ca teorie a dezvoltării ne-a permis să studiem democrația participativă în condițiile reformării modului de organizare politică a societății. Sinergetica deschide posibilitatea cunoașterii vectorului dezvoltării societății contemporane, orientate către democratizarea vieții sociale, către aprofundarea și diversificarea relațiilor democratice.

Rezultatele investigației. Strategiile democratizării orientate către eficiență împart presupuziția că instituțiile politice sunt sisteme stimulative care își propun să determine o anumită conduită comportamentală din partea indivizilor cu strategiile democratizării expansive. Extinzând un rezultat al economistului R. Coase (care vorbește despre rolul firmelor în scăderea costurilor de tranzacționare), ele se concentrează însă nu pe stimularea prin promisiunea unor beneficii suplimentare, ci pe stimularea prin scăderea costurilor. Acest lucru poate fi îndeplinit în legătură cu costurile informaționale, cu costurile de negociere și coordonare, respectiv cu costurile de implementare a deciziilor rezultate în urma negocierii. Alegerile și consultările on-line constituie un excelent exemplu de succes în acest sens, existând deja câteva practici, deocamdată cu statut experimental, în Marea Britanie.

Democrația participativă a readus în atenție, într-o mișcare aproape simultană, și problema culturii participării și a culturii civice, în general. Este de la sine înțeles faptul că, în timp, s-au acumulat numeroase experiențe de învățare (unele exemplare, altele mai degrabă laterale) și de antrenare a abilităților de manifestare în interiorul câmpului politic. Nu este mai puțin adevărat că majoritatea practicilor participative presupun o dimensiune educativă pre-acțională (pregătirea pentru consultările on-line, de exemplu), dar și una post-acțională (în ce mod a fost afectată personalitatea și, în ultimă instanță, formarea noastră de participare constantă la consiliile de cartier, de exemplu). Într-o enumerare aleatorie, dar relevantă, menționăm studiile dedicate animării spațiilor publice și formării

² Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Raport Social Anual 2010, 2011.

³ Promovarea democrației și observarea alegerilor”, available at [www.europarl.europa.eu/factsheets/ro; http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_5.4.2.pdf](http://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro;http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_5.4.2.pdf);

de „bune practici” participative⁴, implicațiilor dimensiunii interpersonale (discuțiilor și conversațiilor) pentru democrația participativă⁵, dezvoltării cetățenești prin intermediul bugetelor participative⁶, explicitării temelor cuprinse în Agenda 21⁷, conștientizării posibilităților de salvare a mediului⁸, comisiilor consultative⁹. Prin excelență, astfel de experiențe ilustrează procesul democratizării integrative. Ele acoperă o paletă extrem de largă de scopuri particulare – conștientizare, formarea obișnuinței de implicare în activitățile locale, informare, modificarea agendei personale, asumarea unor responsabilități sociale, propensiunea spre activism etc. –, dar care sunt subsumate scopului general de formare a unui cetățean mai bun. Însă discuția tocmai de aici poate începe. *Cum ar trebui să ne poziționăm față de presiunea crescândă de a deveni cetățeni mai buni?*¹⁰

Nici un subiect nu a atras, însă, atât de mult interes precum cel legat de posibilitățile de extindere ale procedurilor democratice prin intermediul internetului și ale noile media asociate lui. Importanța sa strategică și simbolică este observabilă și prin faptul că practicile specifice pot fi și au fost înțelese, pe rând, ca ilustrând democratizarea expansivă, democratizarea integrativă, respectiv democratizarea orientată către eficiență. Într-adevăr, oamenii sunt puternic stimulați de libertatea foarte mare de exprimare, de existența „locurilor” de întâlnire și dezbateri, de posibilitatea de participare la consultări și alegeri on-line; ei se dovedesc, într-un procent dominant, deschiși către învățarea unor comportamente specifice și către edificarea unor reguli, obișnuințe și ritualuri care le vertebreză interacțiunile; de asemenea, percep aceste procese ca fiind cu mult mai puțin costisitoare decât modalitățile tradiționale de implicare în chestiunile publice. În plus, se constată și o anumită distanțare față de media tradiționale – care își păstrează, cel puțin deocamdată, rolul central, percepute ca neoferind un spațiu de deliberare veritabil prin comparație cu ceea ce oferă internetul. Este clar că internetul a devenit un New Locus. Însă, ca orice instrument, poate fi folosit în funcție de intențiile utilizatorilor: el poate înlesni participarea cetățenilor¹¹, exprimarea partidelor politice¹², dezvoltarea media underground și media alternative¹³ dezvoltarea comunităților virtuale și suportul comunităților tradiționale, dar este foarte posibil ca de multe ori să nu fie altceva decât un simplu ecran public¹⁴.

⁴ NONJON, Magali, BONACCORSI, Julia (2006), „Pour une culture de la participation (une expérience singulière de qualification: la Formation à l'Animation d'Espaces Publics Urbains)”, în *Démocratie participative en Europe. Actes du colloque LERASS – nov. 2006*, Lerass, Univ. Paul Sabatier-Toulouse 3, p. 291-302.

⁵ SCHEUFELE, Dietram (2000), „Talk or Conversation? Dimensions of Interpersonal Discussions and Their Implications For Participatory Democracy”, în *Journalism and Mass Communication Quarterly*, vol. 77, nr. 4, p. 727-743.

⁶ LERNER, Josh, SCHUGURENSKY, Daniel (2005), „Learning Citizenship and Democracy Through Participatory Budgeting: The Case of Rosario, Argentina”, Articol prezentat la conferința *Democratic Practices as Learning Opportunities*, Teachers College, Columbia University, 4-5 noiembrie, p. 1-8.

⁷ VODOZ, Luc, MONTEVENTI-WEBER, Lilli (2006), „Quartiers 21: une opération de démocratie participative au pays de la démocratie semi-directe. Réflexions à partir d'un casse-croûte”, în *Démocratie participative en Europe. Actes du colloque LERASS – nov. 2006*, Lerass, Univ. Paul Sabatier-Toulouse 3, p. 232-239.

⁸ AGARWAL, Anil, NARAIN, Sunita (2000), „Redressing Ecological Poverty Through Participatory Democracy: Case Studies from India”, *Political Economy Research Institute (University of Massachusetts, Amherst) – Working Paper Series*, nr. 36, p. 2-28.

⁹ SIRMEN, Marianne (2006), „Les commissions consultatives de quartier de Toulouse, vers une démocratisation de la prise de décision?”, în *Démocratie participative en Europe. Actes du colloque LERASS – nov. 2006*, Lerass, Univ. Paul Sabatier-Toulouse 3, p. 251-258.

¹⁰ https://www.fssp.uaic.ro/argumentum/numarul%208/Ioan-Alexandru_GRADINARU_Argumentum_nr.8_2010.pdf.

¹¹ SIERRA-CABALLERO, Francisco (2006), „Nouvelles technologies, participation citoyenne et développement local. Une perspective critique du changement social”, în *Démocratie participative en Europe. Actes du colloque LERASS – nov. 2006*, Lerass, Univ. Paul Sabatier-Toulouse 3, pp. 34-42.

¹² BLANCHARD, Gersende (2006), „L'usage de l'Internet par les partis politiques français (Enjeux, formes et limites de la participation citoyenne)”, în *Démocratie participative en Europe. Actes du colloque LERASS – nov. 2006*, Lerass, Univ. Paul Sabatier-Toulouse 3, p. 100-107.

¹³ JANKOWSKI, Nicholas (2002), „Creating Community with Media: History, Theories and Scientific Investigations”, în *Lievrouw, Leah, Livingstone, Sonia (eds.), Handbook of New Media. Social Shaping and Consequences of ICTs*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, p. 34-49.

¹⁴ DeLUCA, Kevin Michael, PEEPLES, Jennifer (2002), „From Public Sphere to Public Screen: Democracy, Activism and the «Violence» of Seattle”, în *Critical Studies in Media Communication*, vol. 19, nr. 2, iunie, pp. 125-151.

Este imposibilă existența unei democrații directe în lipsa implicării, caci o autogovernare eficientă se realizează prin prezență și nu prin absentism. De precizat este ca în toate sistemele, democrația directă consolidează democrația reprezentativă, s-a ajuns la aceasta concluzie în anul 1981, în care Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei considera ca „este necesar să fie întărită democrația reprezentativă la nivel local, prin apropierea la maxim a cetățenilor de procesele de decizie și creșterea a eficacității administrării treburilor locale”¹⁵. O mare importanță are și opinia publică, deoarece este strâns legată de democrație și de statul de drept, care reprezintă în opinia lui Aurelian Bondrea „materia primă inepuizabilă a condiției umane”¹⁶.

Democrația, așa cum a fost gândită, înseamnă să-ți asumi responsabilitate pentru societatea în care trăiești. Să nu fii guvernat de circumstanțe și deciziile altora, ci să acționezi împreună cu alții pentru a schimba lucrurile spre bine. O politică adecvată pentru Republica Moldova ar fi una îndreptată spre descătușarea și dezvoltarea potențialului intern al țării și valorificarea oportunităților oferite de contextul regional, extern. Din păcate, actuala clasă politică a eșuat pe ambele dimensiuni – internă și externă. Analizând situația actuală a Republicii Moldova, constatăm că elitele politice s-au succedat în vârful piramidei puterii, urmărind interese de grup, corporatiste, lăsând pe al doilea plan interesele societății și ale statului. Am putea spune că paradigmele elitelor au subjugat interesele societății.

Pentru Uniunea Europeană, sprijinirea democrației la nivel mondial constituie o prioritate. Democrația participativă rămâne singurul sistem de guvernare în care cetățenii pot beneficia pe deplin de drepturile omului și este un factor determinant pentru dezvoltare și stabilitate pe termen lung. În circumstanțele menționate, când elita politică moldovenească este discreditată, rolul principal pentru readucerea lucrurilor la normalitate le revine cetățenilor și administrațiilor publice locale.

În prezent, democrația participativă a devenit o parte integrantă a modelului european. În Tratatul de la Lisabona este consacrată complementaritatea dintre democrația reprezentativă și democrația participativă, menționate la articolele 10, respectiv 11. În plus, articolul 10 alineatul (3) conferă cetățenilor „dreptul de a participa la viața democratică a Uniunii” și prevede și că „deciziile se iau în mod cât mai deschis și la un nivel cât mai apropiat posibil de cetățean”, o trimitere la cerința de respectare a principiului subsidiarității. Astfel, participarea devine un drept cetățesc, iar subsidiaritatea devine un pilon al democrației participative. Articolul 11 prevede următoarele aspecte:

1. Instituțiile acordă cetățenilor și asociațiilor reprezentative, prin mijloace corespunzătoare, posibilitatea de a-și face cunoscute opiniile și de a face schimb de opinii, în mod public, în toate domeniile de acțiune ale Uniunii Europene.

2. Instituțiile Uniunii Europene mențin un dialog deschis, transparent și constant cu asociațiile reprezentative și cu societatea civilă.

3. În vederea asigurării coerenței și a transparenței acțiunilor Uniunii Europene, Comisia Europeană procedează la ample consultări ale părților interesate.

4. La inițiativa a cel puțin un milion de cetățeni ai Uniunii Europene, resortisanți ai unui număr semnificativ de state membre, Comisia Europeană poate fi invitată să prezinte, în limitele atribuțiilor sale, o propunere corespunzătoare în materie în care acești cetățeni consideră că este necesar un act juridic al Uniunii, în vederea aplicării tratatelor. Procedurile și condițiile necesare pentru prezentarea unei astfel de inițiative sunt stabilite în conformitate cu articolul 24 primul paragraf din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

Cartea Albă a Guvernării Europene propune negocierea colectivă a deciziei și fundamentează o nouă perspectivă asupra puterii, o dispersare a autorității publice prin rețele interactive și se bazează pe gestionarea acțiunii colective fără intervenția obligatorie a statelor membre, implicarea instituțiilor și a actorilor care nu aparțin sferei guvernelor, implicarea rețelelor de actori autohtoni, mai ales a societății civile, a mediului de afaceri și a beneficiarilor¹⁷.

Democrația participativă are ca scop egalitatea șanselor la vot, libertatea cetățenilor și stimularea cetățenilor de a participa activ la deciziile politice. Cu cât participarea cetățenilor este mai mare, cu atât democrația este mai puternică, pentru aceasta este nevoie de informare a cetățenilor despre

¹⁵ Robert A. Dahl, Despre democrație, Editura Institutul European, Iasi, 2003, p. 11-24.

¹⁶ Aurelian Bondrea, Opinia publică, democrația și statul de drept, Fundația „România de mâine”, București, 1996.

¹⁷ A. Dragodan, Inițiativa cetățenească europeană – o nouă formă de participare republicană, în „Revista de note și studii juridice”, available at <http://www.juridice.ro/195727/initiativa-cetateniasca-europeana-o-noua-formade-participare-publica.html>.

drepturile de care ei pot beneficia și despre instituțiile la care pot apela atunci când li se încalcă un drept.

Pentru o funcționare mai bună a democrației participative cetățenii ar trebui să se implice din ce în ce mai mult la luarea deciziilor politice să urmărească activitatea aleșilor lor pentru a se asigura, ca cei aleși îi reprezintă așa cum își doresc.

În anul 2009, la guvernare au venit forțele de orientare proeuropeană, care, grație contextului internațional favorabil, dar și a evenimentelor din 7 aprilie 2009, a reușit să promoveze o politică externă activă, să demonstreze fermitate în direcția aleasă, fapt ce a contribuit la includerea Republicii Moldova în cadrul politicii UE de vecinătate alături de state, ca: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia și Ucraina. Reformele, bazate pe principiile democratice demarate în Republica Moldova de Alianță, au condiționat lansarea unor proiecte europene importante în susținerea acestora. Una din realizările importante a fost semnarea, în anul 2014, a Acordului de Asociere UE – Republica Moldova, care a creat un cadru de cooperare în domeniile, precum: comerțul, politica de securitate și cultură, dar a fost liberalizat și regimul de vize pentru cetățenii țării noastre. În pofida unor succese obținute, în prezent, în plan politic și instituțional, Republica Moldova se caracterizează prin instabilitate și lipsă de progrese în realizarea reformelor structural-sistemice prin implementarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, dar și de altă sorginte, în scopul asigurării modernizării social-politice și instituțional-juridice. Succesele de guvernare, inversările și securitatea pot fi urmărite prin prisma Indicatorului Global de Guvernare (Worldwide Governance Indicator), disponibil pentru anii 2004-2014. În pofida unor schimbări operate în procesul de guvernare, proclamate de majoritatea partidelor politice, indicatorii principali, ce caracterizează calitatea guvernării, se schimbă foarte lent și nu obțin valori ireversibile. Luând în considerare intervalele de încredere pentru acești indicatori, sunt observate doar mici modificări, diferențe, care se încadrează în intervalele de încredere și nu arată schimbări semnificative. Totodată, se constată gradul înalt de instabilitate politică ce se manifestă prin percepțiile cetățenilor cu privire la existența unei posibilități ca guvernul să fie destabilizat și răsturnat prin mijloace neconstituționale, inclusiv prin intermediul violenței și terorismului (42% pentru anul 2014). Un indicator elocvent al situației politice prezintă gradul de control asupra corupției, care este foarte scăzut (21% pentru anul 2014), fiind un flagel care subminează promovarea reformelor democratice și dezvoltarea socio-economică durabilă. Încrederea în instituții este parte a «capitalului social», nivelul ridicat al acesteia are efecte pozitive asupra dezvoltării socioeconomice a țării. Liantul numit „încredere” îi face pe oameni să se implice mai mult în sfera vieții publice, fiind semnificativ influențată de reprezentanții acestora, de profesionalismul, comportamentele și opiniile exprimate de ei. Deteriorarea situației economice, instabilitatea politică în comun cu activitatea ineficientă a instituțiilor responsabile de securitatea financiară a țării din ultimii ani au contribuit la scăderea drastică a încrederii cetățenilor în principalele instituții ale statului: parlament, președintele țării, guvern, partide politice, justiție etc. Nesiguranța manifestată în ultimă perioadă în cadrul sistemului bancar, de asemenea, a contribuit la reducerea esențială a încrederii oamenilor în sistemul bancar. Aceeași tendință de diminuare a înregistrat și la sindicate, organizații guvernamentale și mass-media.

Republica Moldova are un mediu electoral competitiv. Drepturile de întrunire, vorbire și religie sunt în mare măsură protejate. Cu toate acestea, corupția perpetuă în sectorul guvernamental, legăturile dintre partidele politice mari și interesele economice, precum și deficiențele în statul de drept continuă să împiedice o guvernare cu adevărat democratică. Întreprinderile de stat și municipale sunt parte a unei zone foarte vulnerabile a economiei, ce intră ușor sub incidența grupurilor de interese, atât publice cât și private, conectate politic. În Republica Moldova, sectorul de stat este supradimensionat, mult peste media europeană, cadrul legislativ este limitat în a bloca clientela politică sau cea privată, iar ping pong-ul instituțional permanent între cine și cum ar trebui să monitorizeze și supravegheze aceste întreprinderi a dus la crearea unui teren fertil creșterii corupției, clientelismului și capturării statului.

În ultimii ani, sub presiunea Uniunii Europene și a actorilor internaționali, Republica Moldova a început un proces de reformare a sectorului întreprinderilor de stat și municipale ce s-a concretizat prin adoptarea Legii cu privire la întreprinderea de stat și municipală din Noiembrie 2017.

Deși reprezintă un pas înainte pentru cadrul de guvernare corporativă din Republica Moldova, noua lege prezintă în continuare numeroase carențe și limitări, ceea ce este cu atât mai surprinzător ținând cont de a) experiența societății civile din Republica Moldova ce a produs în ultimii ani

numeroase recomandări și analize privind îmbunătățirea sectorului companiilor de stat și b) experiența statelor vecine, îndeosebi România, unde cadrul de guvernare corporativă a fost îmbunătățit considerabil în perioada recentă.

Fiind una dintre cele trei ramuri ale puterii publice, justiția este, similar executivului și legislativului, supusă standardelor de transparență și acces la informații stabilite prin Constituție și legislația în vigoare¹⁸. În mod practic aceasta înseamnă că autoritățile din sistemul justiției trebuie să ofere informațiile oficiale de care dispun la solicitare¹⁹, dar și să informeze publicul în mod pro-activ despre chestiunile de interes public²⁰. Aceste obligații vin să asigure respectul dreptului constituțional al cetățenilor la informații²¹ dar și funcționarea corespunzătoare a instituțiilor democratice, răspunderea oficialilor față de cetățeni și controlul și supravegherea cetățenilor asupra treburilor publice. Astfel, actorii din sistemul de justiție, ca reprezentanți ai puterii publice se supun normelor generale privind accesul la informație, libertatea de exprimare²² și transparența. Pe lângă aceasta, în cazul sistemului de justiție, există garanții specifice – în particular regula constituțională privind caracterul public al dezbaterilor judiciare și al hotărârilor judecătorești – care pot fi considerate cazuri speciale de acces la informațiile cu caracter public. Această garanție, consfințită și în principale instrumente internaționale din domeniul drepturilor omului²³, urmărește în primul rând protejarea dreptului persoanei la un proces echitabil – caracterul public al procedurilor judiciare protejează părțile de o administrare a justiției făcută în secret și înafara oricărei supravegheri din partea publicului²⁴. Totodată, principiul publicității proceselor și a hotărârilor judecătorești este un mijloc de asigurare a încrederii publicului în instanțe.

Un studiu din 2017, privind publicarea online a hotărârilor judecătorești în UE a constatat neuniformitatea practicilor de publicare și de anonimizare a deciziilor în Uniune[34]. Totuși, acesta constată și unele practici comune cum ar fi distincția dintre persoanele fizice și cele juridice, cu regula generală că datele despre persoanele juridice se publică în toate cazurile. La fel, datele persoanelor implicate ca și profesioniști în proces – judecători, asistenți judiciari, avocați, procurori, experți, interpreți – nu se anonimizează²⁵.

Un studiu efectuat în 2018 de Departamentul privind Guvernarea prin Lege a Misiunii OSCE în Skopje (Macedonia)²⁶ a rezumat cerințele internaționale în ceea ce privește accesul la deciziile instanțelor de judecată, remarcând printre altele că:

- 1) hotărârile trebuie, ca regulă generală să fie publicate;
- 2) ca minimum acestea trebuie să fie depuse la cancelaria instanței pentru a le face accesibile publicului;
- 3) conform CEDO nu este permisibil accesul la textul deplin al hotărârii doar pentru anumite categorii de persoane interesate, fiindcă împiedică accesul egal al tuturor;
- 4) pe lângă a fi pronunțată verbal, pentru a nu limita accesul al aceasta doar la o anumită clasă de persoane, hotărârea trebuie să fie pusă la dispoziția tuturor membrilor publicului la cerere.

¹⁸ Conform articolului 5, alin.2, lit. a) din Legea privind accesul la informație, Nr. 982 din 11.05.2000, furnizori de informații în sensul legii și, implicit, subiecți ai obligațiilor ce țin de asigurarea accesului cetățenilor la informațiile deținute cuprind „autoritățile publice centrale și locale – autoritățile administrației de stat, prevăzute în Constituția Republicii Moldova și anume: Parlamentul, Președintele Republicii Moldova, Guvernul, administrația publică, autoritatea judecătorească”.

¹⁹ Ibid., art. 12.

²⁰ Ibid., art. 11.

²¹ Constituția Republicii Moldova, art. 34.

²² Vezi Legea cu privire la libertatea de exprimare <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=335145&lang=1> (vizitat la data: 05.11.2018).

²³ Articolul 10 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, Articolul 14 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966 și Articolul 6 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale (CEDO).

²⁴ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, p. 30, http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (vizitat la data: 10.10.2018).

²⁵ On-line Publication of Court Decisions in the EU: Report of the Policy Group of the Project ‘Building on the European Case Law Identifier’, <http://bo-ecli.eu/uploads/deliverables/Deliverable%20WS0-D1.pdf>.

²⁶ Koen Vermissen, Expert Report on Access to Court Decisions and Protection of Personal Data in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, p. 10.

Diversitatea practicilor statelor UE, servește drept temei de a concluziona că decizia statului vizavi de opțiunea de anonimizare a hotărârilor, ține de contextul fiecărei țări în parte. Printre factorii ce determină acest context, cruciali ar fi gradul de democratizare, încrederea în justiție, libertatea presei și accesul acesteia la surse de informare despre activitatea guvernului și a reprezentanților săi.

În această ordine de idei, ar fi de neconceput ca dreptul la protecția vieții private să fie utilizat în aceste state cu scopul (sau cu efectul) de a ascunde de public informații privind cazurile de rezonanță cu demnitari implicați în cazurile de corupție, de exemplu.

Pentru a ține statul responsabil de acțiunile sale, societatea trebuie să știe ce face acesta. Sectorul justiției nu este o excepție: asigurarea respectării legilor, funcționarea statului de drept, protecția drepturilor și libertăților fundamentale sunt interese de prim ordin. Astfel, înfăptuirea justiției nu doar că ar trebui să fie pasibilă unor verificări din partea publicului, dar și să poată fi controlată post-factum prin acces la hotărârile judecătorești și alte informații.

În mod evident, dreptul la informație nu este unul absolut, și susceptibil limitărilor necesare într-o societate democratică. La fel cum nu este absolut nici dreptul la protecția vieții private și de familie sau alte interese ale persoanei. Adesea cele două drepturi sunt în opoziție stabilirea unui echilibru ele implică o examinare atentă a felului în care aceste drepturi sunt afectate într-o situație concretă, a contextului în care are loc acest conflict de drepturi, a intereselor pe care le urmărește exercitarea unui sau altui drept. Între timp democrația începe să capete teren, ea nu este vazută ca regulă sau ca principiu al voinței ²⁷majorității ci este vazută ca o tehnică sau modalitate de organizare și exercitare a puterii în așa maniera ca cei care dețin puterea să nu abuzeze de ea sau să o folosească în scopuri personale sau de grup această viziune democratică este legată în special de statul de drept și de instituțiile sale.

Statul de drept alocă o anumită concepție a raportului dintre stat și individ, statul gasindu-și limitele în drepturile indivizilor, individualismul fiind considerat baza fundamentală a statului de drept. Rolul statului este limitat, el trebuie să acționeze pe o parte iar pe de altă parte „societatea civilă” deoarece el nu poate să îndeplinească singur toate cerințele și nici nu este indicat să le facă pe toate. Există obiective ale activității statale care rezultă din natura lucrurilor și anume dreptul natural, de asemenea mai există o repartitie riguroasă în ceea ce privește sfera dintre privat și public, iar administrația trebuie să aibă garanții juridice pentru a se putea amesteca statul în domeniul care le este rezervat lor.

Creșterea economică din Republica Moldova, în tandem cu tendința de reducere a sărăciei, sunt strâns corelate cu fluxul de remitențe și consumul generat de acestea din urmă. Câștigurile din muncamoldovenilor aflați peste hotarele țării au alimentat venitul disponibil al gospodăriilor casnice, conducând astfel la majorarea cererii agregate de consum. Constrânsă de capacitățile limitate de producție autohtonă, această cerere a fost satisfăcută în mare măsură de importurile de bunuri și servicii. Bugetul public național a beneficiat pe urma acestei situații, însă balanța comercială a evoluat în direcția unui deficit comercial alarmant. Pe lângă faptul că creșterea economică bazată pe consum și remitențe expune economia țării către o serie de vulnerabilități, există un pericol și mai mare asociat acestui model de creștere economică – faptul că volumul remitențelor va începe să scadă la un moment dat. Actualmente, migrația decimează familiile cetățenilor din Republica Moldova. Acest lucru în sine este destul de grav, însă urmărind evoluția migrației în țările care s-au confruntat cu acest fenomen, anticipăm că familiile moldovenilor se vor reîntregi. Din păcate, dacă nu acționăm ferm întru crearea unor condiții adecvate de muncă și trai în

Republica Moldova, reîntregirea familiilor de migranți se va produce în afara hotarelor țării. Moment care va genera declinul remitențelor. Justiția în serviciul cetățeanului - această viziune este împărtășită de toți actorii din domeniu și constituie schimbarea calitativă de care are nevoie abordarea reformelor în justiție. În finalitate reformelor din domeniul justiției, justițiabili vor fi mulțumiți de o justiție imparțială, calitativă, responsabilă și realizată în termene optime, cu zero toleranță față de corupție, pentru o dezvoltare durabilă a țării, iar sistemul justiției va oferi remedii efective pentru o creștere economică inclusivă, justiție socială și securitate umană.

În concluzii: Incertitudinea politică existentă în Republica Moldova în prezent este un impediment major în continuarea reformelor democratice, promovarea politicilor socioeconomice sustenabile conjugate cu transformări demografice, ce au drept finalitate instaurarea unui stat de drept, al

²⁷ Petre Miculescu, Statul de drept, Edidura Lumina Lex, Bucuresti, 2011, p. 100-120.

bunăstării, unde vor fi respectate drepturile și libertățile omului, create condiții decente de viață și de muncă, ce ar concura cu cele din statele dezvoltate. Dezvoltarea capitalului uman prin investiții consistente în educație și sănătate va genera numeroase beneficii, precum ameliorarea sănătății, creșterea productivității muncii, reducerea sărăciei, scăderea criminalității și a dependenței de prestații sociale. Autoritățile decizionale de la diferite niveluri trebuie să includă planificarea participativă ca parte a responsabilităților lor și/sau să ia în considerare preocupările părților interesate, participanților afectate, afectați de deciziile lor. Ne referim aici la toate autoritățile ale căror decizii privind dezvoltarea au un impact asupra calității vieții. O autoritate sau un organism public trebuie să fie imparțiale în ceea ce privește urmărirea și auditarea procesului de Democrație participativă, în scopul de a-i garanta astfel caracterul transparent, echitabil, incluziv și imparțial tuturor membrilor societății.

References

1. AGARWAL, Anil, NARAIN, Sunita (2000), „Redressing Ecological Poverty Through Participatory Democracy: Case Studies from India”, Political Economy Research Institute (University of Massachusetts, Amherst) – Working Paper Series, nr. 36, p. 2-28 (vizitat la data: 10.10.2018).
2. Articolul 10 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, Articolul 14 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966 și Articolul 6 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale (CEDO).
3. Aurelian Bondrea, Opinia publică, democrația și statul de drept, Fundația „România de mâine”, București, 1996.
4. BLANCHARD, Gersende (2006), „L'usage de l'Internet par les partis politiques français (Enjeux, formes et limites de la participation citoyenne)”, în *Démocratie participative en Europe. Actes du colloque LERASS* – nov. 2006, Lerass, Univ. Paul Sabatier-Toulouse 3, p. 100-107.
5. Conform articolului 5, alin.2, lit. a) din Legea privind accesul la informație, Nr. 982 din 11.05.2000, furnizori de informații în sensul legii și, implicit, subiecți ai obligațiilor ce țin de asigurarea accesului cetățenilor la informațiile deținute cuprind „autoritățile publice centrale și locale – autoritățile administrației de stat, prevăzute în Constituția Republicii Moldova și anume: Parlamentul, Președintele Republicii Moldova, Guvernul, administrația publică, autoritatea judecătorească”.
6. Constituția Republicii Moldova, art. 34 (vizitat la data: 05.11.2018).
7. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, p. 30, http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (vizitat la data: 10.10.2018).
8. DeLUCA, Kevin Michael, PEEPLES, Jennifer (2002), „From Public Sphere to Public Screen: Democracy, Activism and the «Violence» of Seattle”, în *Critical Studies in Media Communication*, vol. 19, nr. 2, iunie, pp. 125-151. <http://bo-ecli.eu/uploads/deliverables/Deliverable%20WS0-D1.pdf> (vizitat la data: 04.11.2018).
9. Promovarea democrației și observarea alegerilor”, available at http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_5.4.2.pdf (vizitat la data: 05.11.2018).
10. https://www.fssp.uaic.ro/argumentum/numarul%208/IoanAlexandru_GRADINARU_Argumentum_nr.8_2010.pdf (vizitat la data: 19.10.2018).
11. Ibid., art. 11.
12. Ibid., art. 12.
13. JANKOWSKI, Nicholas (2002), „Creating Community with Media: History, Theories and Scientific Investigations”, în Lievrouw, Leah, Livingstone, Sonia (eds.), *Handbook of New Media. Social Shaping and Consequences of ICTs*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, p. 34-49.
14. Koen Vermissen, Expert Report on Access to Court Decisions and Protection of Personal Data in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, p. 10.
15. LERNER, Josh, SCHUGURENSKY, Daniel (2005), „Learning Citizenship and Democracy Through Participatory Budgeting: The Case of Rosario, Argentina”, Articol prezentat la conferința *Democratic Practices as Learning Opportunities*, Teachers College, Columbia University, 4-5 noiembrie, p. 1-8.
16. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Raport Social Anual 2010, 2011 (vizitat la data: 18.09.2018).

17. NONJON, Magali, BONACCORSI, Julia (2006), „Pour une culture de la participation (une expérience singulière de qualification: la Formation à l'Animation d'Espaces Publics Urbains)”, în *Démocratie participative en Europe. Actes du colloque LERASS – nov. 2006*, Lerass, Univ. Paul Sabatier-Toulouse 3, p. 291-302.
18. On-line Publication of Court Decisions in the EU: Report of the Policy Group of the Project ‘Building on the European Case Law Identifier’.
19. Petre Miculescu, *Statul de drept*, Edidura Lumina Lex, Bucuresti, 2011, p. 100-120.
20. Robert A. Dahl, *Despre democratie*, Editura Institutul European, Iasi, 2003, p. 11-24.
21. SCHEUFELE, Dietram (2000), „Talk or Conversation? Dimensions of Interpersonal Discussions and Their Implications For Participatory Democracy”, în *Journalism and Mass Communication Quarterly*, vol. 77, nr. 4, p. 727-743.
22. SIERRA-CABALLERO, Francisco (2006), „Nouvelles technologies, participation citoyenne et développement local. Une perspective critique du changement social”, în *Démocratie participative en Europe. Actes du colloque LERASS – nov. 2006*, Lerass, Univ. Paul Sabatier-Toulouse 3, pp. 34-42.
23. SIRMEN, Marianne (2006), „Les commissions consultatives de quartier de Toulouse, vers une démocratisation de la prise de décision?”, în *Démocratie participative en Europe. Actes du colloque LERASS – nov. 2006*, Lerass, Univ. Paul Sabatier-Toulouse 3, p. 251-258.
24. Vezi Legea cu privire la libertatea de exprimare <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=335145&lang=1> (vizitat la data: 05.11.2018).
25. VODOZ, Luc, MONTEVENTI-WEBER, Lilli (2006), „Quartiers 21: une opération de démocratie participative au pays de la démocratie semi-directe. Réflexions à partir d'un cas suisse”, în *Démocratie participative en Europe. Actes du colloque LERASS – nov. 2006*, Lerass, Univ. Paul Sabatier-Toulouse 3, p. 232-239.
26. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană, available at www.europarl.europa.eu/factsheets/ro (vizitat la data: 19.09.2018).